THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע וואָרט
Office and Place of Business: Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave., E.
Published daily except Saturday and Sunday.
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA.
Subscription: $6.00 per year.
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
WINNIPEG — MANITOBA

די פאַרצווייפלטע לאַגע פון די אידן אין פּוילן

(ספּעציעל פאַר "דאָס אידישע וואָרט")
פון דעם דר. ה. ראָזמאַרין

דאָס בילד פון דער קאַטאַסטראָפאַלער לאַגע פונם פּוילישן אידנטום איז שוין איצט בולט — דייטלעך פאַר יעדן. דאָס בילד וואַרפט זיך ממש אין די אויגן מיט איר גרויזאַמן, טראַגישן פאַרנעם.

אפילו די גרעסטע פּעסימיסטן עווי־שען אונז האָבן זיך ניט געקאָנט פאָרשטעלן, אז דער אימפּעריאַליזם פּראָצעס פון די בריוסטע אידישע מאַסן אין פּוילן וועט שטייגן און פאַרשפּרייטן זיך מיט אזעלכע ריזיקע שריט און אנגעטן אזעלכע גרויזאַמע פאַרמען.

לויט דער לאַגע ווי זי שטעלט זיך פאַר ביים היינטיקן טאָג, וועט כלל ניט זיין איבערגעטריטן די באַהויפּ־טונג, אז דאָס נאַצע פּוילישע אידנ־טום אַרויסגעמעדיק פון כלל בלויז פאַראייניצלטע יחידים, וואָס שטעלן מיט זיך פאַר בלויז א נישטיקן פּראָ־צענט פון דער גאַנצער אידישער באַ־פעלקערונג — איז דערגאַנגען צו א פּוילישטענדיקן און פולקאַמען חורבן. וואָס זיינען די סיבות און האָבן דער פירט צו אַט דער קאַטאַסטראָפאַלער לאַגע?

פון איין זייט האָט דערצו גע־באַקט די עקאָנאָמישע פּאָליטיק, וואָס איז געפירט געווארן דורך אַלע אַן אויסנאַם פּוילישע רעגירונגען און פיינטע, וועמעס לייטמאָטיוו איז גע־ווען אויסצוווארפן דעם נאַצאַן לאָסט פון שטייער בלויז אויף די שטעט. און אין די שטעט — אויף דער אי־דישער באַפעלקערונג.

איך וויל אונטערשטרייכן, אז מכוח דער עקאָנאָמישער פּאָליטיק, איז קיין שום אַמונטערשייד צווישן דיר האַלב גרינגען אין פּוילן אין צווישן דער היינטיקער ליבעראַלער רעגירונג, וועל כע האָבן אונז זאַגאַר א געוויסע צייט געשפּיילט מיט פאַרשידענע, פייער־לאָכע הבטחות און צוזאָגן.

מען האָט פון געוויסע קרייזן אין דער אידישער באַפעלקערונג אין פּוי־לען געלייגט האָפענונג אויף דער היינטיקער רעגירונג פון מאַרשאַל פּיל־סודסקי, אז זי וועט רעווידירן די שטיפמוטערישע און פאַרשטאַנדלאָזע שטעלונג, וואָס איז שוין געווארן א מין מסורה זאַך, פון דער פּוילישער רעגירונג אין באַצוג צו דער אידישער באַפעלקערונג. איבערזיכטן זיינען אי־נגעגאַנגען אַזוי ווי אַזוי אין בערעוועגונגען אין מער ווי צו געווי־סע סמנים וועלן מיר ניט זוכה זיין, ס'זיינען געווען ביים מלוכה־רודער פון דער פּילסודסקי רעגירונג איינציק, וואָס האָבן אויפריכטיק עפּעמיס, אַנ־דערע מער אַפּטיק און ראַציאָנעלע פאָרמען אנוועגנד אין ווירטשאַפט־לאָכן לעבן פון לאַנד. איז עוועגנדער אָדער, אָדער זיי האָבן זיך געמוזט אַפּזאָגן פון זייערע דערפאַרמאַטאָרישע פּלענער און איינפאַלן, אָדער, ווי עס איז צווישן אנדערע געווען מיט דעם פאַראַפּעסאַר באַרטעל, זיי זיינען געווען געוואָגנגען צו דערוויטערן זיך פונם מלוכה רודער.

אָבער ניט בלויז אויפן געביט פון שטייערן־פּאָליטיק איז אויף די היינ־טיקע רעגירונג געבליבן טריי דער מסו־רת פון אירע פאַרגאַנגענע. מען האָט אויף פאַרגעזעצט די פּאָליטיק, וואָס האָט דאָס רוב געמאַכט פון לעצטנט נון־נוצלאָכע ווירטשאַפטלאָכע פּאַזי־ציעס. הגם פלעג האָט דערמיט קיינעם, בוכשטעבלאַך קיינעם, קיין טובה ניט געטאָן. די רעגירונג אַליין האָט אויך דערפון קיין נוצן ניט געהאַט, נאָכ־מער, אין פיל פאַלן, זאַגאַר געהאַט א דאַפלטן שאַדן: פון איין זייט האָבן די עטאַטאַוטערעטומונגען געבראַכט היזק דער מלוכה קאַסע, און פון דער צווייטער זייט ווידער האָט די זעלבע קאַסע פאַרלאָרן די גענוג בכבוד'ע שטייערן, וואָס פלעג פריער איר אריינפליסן פון די יעניקע אונטערגע־מונגען, וועלכע דער עטאַטיזם האָט אומגעבראַכט.

איז נאָך דאָס אַלץ ווייניק געווען פאַר דער ווירטשאַפטלאָכער באַוועג־נונג און בפרט פאַרן כסחר, — וואָס זיינען אויך אַן דעם זייער אָפּגע־שוואַכט געווארן פון דעם אַלגעמיינעם עקאָנאָמישן קריזיס, — איז נאָך צו־געקומען די ניינונג פון דער רעגירונג צו מלוכה מאַנאָפּאָלן אויף געוויסע צווייגן פון סחר און אינדוסטריע, אויך דאָ האָט מען זיך כלל ניט געב־רעכנט מיט דער ווירקלאַכקייט, וואָס איז געווען קענן די מאַנאָפּאָלן און מיט א ספּעציעלער עפשנות פאַרטגע־זעצט די טעטיקייט אויף דעם געביט. עס איז א פאַקט, אז אין דער אי־בערוועגנדער מערהייט פאַלן האָט די מלוכה קאַסע עראַטאָ מער פאַרלוסט ווי ריווח פון די מאַנאָפּאָלן (אין פאַר־גלייך מיט די הכנסות פון די סחר געביטן אויידער זיי זיינען מאַנאָפּאָלי־זירט געווארן). שוין ניט רעדנדיק וועגן דער מלוכה פאַרלוסט, וואָס טויזנטער און צענדליקער טויזנטער פון אידע בירגער, — אין, אגב, גוטע שטייערן צאָלער, — זיינען געווארן ארבעטס־לאָז און פרנסה־לאָז.

בכלל האָט די נאַצע איינשטעלונג און אָרגאַניזאַציע פונם ווירטשאַפטלאָ־כען לעבן אין פּוילן, שוין פון יאָרן אַזוי, נעטראָגן א מער אָדער ווייניקער, — עס וועגדעט זיך, ווי אויף וועלכע ווירטשאַפטס־געביטן, — בולט'ן אנטיסעמיטישן כאַראַקטער.

דער אנטיסעמיטישער כאַראַקטער איז אַבסולוטסטן געקומען צום אויס־דרוק אין דער באַציאונג פון די מלוכ־לעכע צו אידישע וואָרטשאַפטלאָכע און פונאַנציעלע אונטערנעמונגען. אויס־זיסט און דערפאָלגלאָז האָט מען אָפּ־געקלאַפּט זייערע טירן בעטנדיק קרע־דיט שטיצע אין וואַסער־עס־אין מאַס. מען האָט זיך כלל ניט געמאַכט הערן, אָדער אין בעסטן פאַל גע־שפּייזט מיט גוטע הבטחות און פאַר־שפּרעכונגען, וועלכע האָבן אָבער קיינ־מאָל ניט געבראַכט צו די געוואונשענ־נע, רעאַלע פאָלגן. אַזוי איז געווען ניט בלויז לעצטנס, ווען עס פילט זיך אין פּוילן א פיינלאָכער געלט־מאַנגל, נאָר אפילו אין יענער צייט, ווען דער געלט־מאַנגל האָט ניט אויס־געאיבט אזא גרויסע השפעה, און די ניט־אידישע אינסטיטוציעס האָבן באַ־קומען קרעדיט־שטיצע ביז רחבה.

דאָס אַלץ האָט דערפירט שטופנווייז און אומאויפערלאַך צו דער היינטיקער קאַטאַסטראָפאַלער, כמעט האָפנונגסלאָ־זער לאַגע. די איינציקע טרייסט אונ־זערע איז דאָס, וואָס מיר אידן, זיי־נען אין דעם געוויס ניט שולדיק, ווייל מער ווי שרייען איבער די עולות, וואָס ווערן לגבי אונז אָפּגעטאָן מצד דישן מסחר. פאַרלירנדיק אינגאַנצן דעם אומזאַץ־פאַרמעגן, זיינען די אי־דישע בוחרים פאַרוואַנדלט געווארן אין די אַרומסטע טיפּ פון מענשן, וואָס לעבן פון דער לופט אין דעם בוכשטעבלאַך און גרויזאַמן זין פון די ווערטער.

כלל ניט בעסער איז אויף די לאַגע פונם אידישן האַנדל וועקערטום. אויך דאָ איז דאָס בילד א ניט אויגיקער קאַטאַסטראָפאַלעס אין האָפנונגסלאָזע. אויף דאָ האָט דער קריזיס אנגענומען אַזא פאַרנעם און אזעלכע פאַרמען, אז דער האָט נאָך ביז היינט זע טאָג ניט געהאַט זיינס גלייכן, צו אפילו עט־וואָס עגלאַבעס.

גוטע און געוועגן האַנטווערקער, מענשן מיט לאַנג יאָריקער פּראַקטיש אַז ספּעציאַליסטן אין זייער פאַך, מוז זיך עבעגן אין אַרבעטן, וועלכע האָבן קיין געוויסיגאַמעס ניט מיט זיי־ער פאַכמענעגשאַפט אין אַרבעטן, אַזוי ווי אין אַרומסטע טיפּ פון מענשן, וואָס לעבן פון דער לופט אין דעם בוכשטעבלאַך און גרויזאַמן זין פון די ווערטער.

כלל ניט בעסער איז אויף די לאַנג פונם אידישן האַנדל וועקערטום. אויך דאָ איז דאָס בילד א ניט אויגיקער קאַטאַסטראָפאַלעס אין האָפנונגסלאָזע. אויף דאָ האָט דער קריזיס אנגענומען אַזא פאַרנעם און אזעלכע פאַרמען, אַז ער האָט נאָך ביז היינט זע טאָג ניט געהאַט זיינס גלייכן, צו אפילו עט־וואָס עגלאַבעס.

גוטע און געוועגן האַנטווערקער, מענשן מיט לאַנג יאָריקער פּראַקטיש אַז ספּעציאַליסטן אין זייער פאַך, מוז זיך עבעגן אין אַרבעטן, וועלכע האָבן קיין געוויסיגאַמעס ניט מיט זיי־ער פאַכמענעגשאַפט אין אַרבעטן, אַזוי ווי אין אַרומסטע טיפּ פון מענשן, אַזוי ווי אין אַלע אַנדערע אַרבעטן, אַזוי ווי אין אַלע אַנדערע אַרבעטן, אַזוי ווי אין אַלע אַנדערע אַרבעט